

Un intent de nacionalisme musical

L'any 1934 eixia publicat al periòdic 'Las Provincias', a 'El Mercantil Valenciano', 'El Momento' de Gandia, a 'La Correspondencia de Valencia' i a la revista 'Musicografía' un manifest signat per un anomenat "Grup dels Joves", precisament perquè cap d'ells no passava de trenta anys d'edat. Pretenia ser l'inici d'un nacionalisme musical.

El manifest advocava per la creació d'una música valenciana que "recolza en l'art popular del país. [...] no en el text, sinó en l'esperit". I, des d'aquest pressupòsit, "aspiem a la realització d'un art musical valencià [...] que incorpore a la música universal el matís psicològic i l'emoció pròpia del nostre poble i el nostre paisatge. Un art i una escola que es manifesten en tots els gèneres, en el quartet, en la simfonia, en l'òpera, en el ballet...".

El mentor i impulsor d'aquest moviment va ser Manuel Palau i Boix, catedràtic de composició del Conservatori de València. Dels cinc sotassignats, quatre eren alumnes directes seus: Ricard Olmos, Emili Valdés Perlasia i Lluís Sánchez —a les classes al Conservatori— i Vicent Garcés Queralt —en classes particulars—, que era l'autor intel·lectual del manifest. Vicent Asencio (més tard espòs de Matilde Salvador) era l'únic que no participava d'aquesta condició. Mesos més tard, fan la primera reunió del grup en una caseta a la platja de Mardà, a Sagunt, on passava l'estiu la família Garcés. Pugen després al castell, on se'ls afegeixen el periodista Emilio Fernet i Manuel Palau.

El mentor. Però la gènesi d'aquest moviment es pot situar molt abans, en el mateix Palau i els seus mestres. Manuel Palau i Boix naix a Alfara del Patriarca, a l'Horta de València, el 4 de gener del 1893, i comença els estudis musicals l'any 1914 al Conservatori de

València. El 1919 comença l'activitat docent al Conservatori i es dedica de manera exclusiva a la música, com a professor, director de bandes, crític musical, intèrpret i animador musical (fou organitzador del primer concurs de dolçainers de la ciutat de València el 1925 i fundador de l'orquestra de cambra Pro-Arte, després Orquestra Simfònica Palau).

Assisteix a les tertúlies culturals de la ciutat, on conrea el contacte amb músics com ara Juan Cortés, Leopoldo Querol, Leopoldo Magenti, i historiadors i gent de lletres com Juan Chabás, Pablo Colvee o Francisco Ombuena. El 1925 va per primera vegada a París, on entra en contacte amb Albert Bertelin, Charles Koechlin i Maurice Ravel. També es matricula a l'Escola Universal de París, als cursos de composició per correspondència entre els anys 1926 i 1933; estudia harmonia i contrapunt amb Charles Koechlin, i alhora rep consells de Maurice Ravel per correspondència.

A partir del 1932 les tertúlies s'amplien amb músics com ara la pianista Amparo Garrigues i el matrimoni Eduard López-Chávarri i Carmen Andújar, cantant; gent de lletres com Eduardo Buil Navarro, Ricardo Salavert, els poetes Lluís Guarnier, Josep Monmeneu i Enric Duran i Tortajada, als quals s'afegeixen Tomàs Sanchís, Joan Lacomba, Xavier Casp i Vicent Andrés Estellés; i també els seus primers alumnes, entre els quals Vicent Garcés, Emili Valdés Perlasia i Maria Teresa Oller, juntament amb pin-

tors i escultors com ara Carmelo Vicent i Genaro Lahuerta.

No li mancaren ofertes per a continuar l'activitat professional fora del País Valencià, com ara l'ofertament per a dirigir el Conservatori de Música de Sant Sebastià i, més tard, el Conservatori de Música de Madrid. Palau les rebutjà totes.

L'impuls inicial. Manuel Palau explica així la gènesi de la seua passió musical: "Fou al meu poble natal, en aquell oasi que s'anomena Alfara del Patriarca, on s'establí el meu contacte amb la guitarra. [...] Un dia (jo estava absort en l'estudi) em sorprengué una forta barrila que s'anava atansant; era la 'música dels quintos'. Un clarinet, una trompeta, un trombó, castanyoles, ferrets, guitarró i dues guitarres posaven un fons cru d'aiguafort *goiesc* sobre el qual un versaire improvisava les cobles per a les músiques *afandangades* de l'U, de l'U i dos, de l'U i dotze' [...] Arribà la nit, però ja no em podia adormir. Què tenien aquelles músiques, aquelles cobles, per a estremir-me tan pregonament? Lluny lluny sentia veus femenines que més aviat sospiraven que no cantaven: 'Mare, els quintos ja se'n van; ningú sap si tornaran!'" (extret de Salvador Seguí, *Manuel Palau*, Consell Valencià de Cultura, València, 1997).

Amb aquesta pulsació inicial nascuda directament de la vivència de la música popular valenciana entronca el seu interès musicològic. Ja l'any 1924 escriu *Elementos folk-lòricos de la música valenciana*. En aquest text anuncia un projecte de recerca i recollida de materials, un cançoner valencià en sis seccions: cançons de xiquets, danses, cançons dansades, cants populars religiosos, cançons humorístiques i de feines agrícoles.

Molt més tard, el 1948, aconseguí de crear l'Institut de Musicologia i Folklore, dins l'Institut Alfons el Magnànim, que es dedica fonamentalment a la recopilació de materials de música popular, amb un treball de camp intens gràcies a un seguit de col·laboradors

alumnes seus, escampats per tota la geografia valenciana. Encara que el seu interès estava més en la creació que no en la investigació, la tasca de l'institut ha permès que avui dia els valencians disposem d'uns dels treballs més complets de recuperació del bagatge folklòric de tots els Països Catalans.

Les referències: els mestres i l'ambient. Amb els precedents de Barbieri (*Cancionero musical de los siglos XV y XVI*), l'inici de la investigació musicològica a l'estat espanyol va ser obra de Felip Pedrell, mestre d'Eduard López-Chavarri i de Manuel de Falla. López-Chavarri -mestre de Palau al Conservatori de València- diu al pròleg a *Cançons de terra i de mar* de Lluís Guarner (llibre de poemes musicats per ell, per Palau i per Vicent Garcés): "I sempre l'orientació de Lluís Guarner apareix enlairada. És un dels poetes valencians moderns que té l'audàcia de no fer eixe llastimós i fals valencianisme d'infima qualitat que confon el poble amb la plebs, i que tan irreparables mals ha fet i fa, tant en la poesia com en la cultura total de la nostra terra" (López-Chavarri va ser signant de les Normes de Castelló).

La fugida del regionalisme folklòric, amb resultats diferents segons els casos, és una constant en els músics d'aquesta generació. El seu mirall és Manuel de Falla, que havia aconseguit l'objectiu: crear una música de caràcter universal, en el sentit que siga homologable i tocable als auditoris de tot el món, a partir del folklore andalús. Des de Salvador Giner, creador del poema simfònic valencià, passant per López-Chavarri, l'objectiu ja és definit i estructurat per a Manuel Palau i el Grup dels Joves: fer-ho des del folklore valencià. Però primer han d'acudir al bagatge de la música popular valenciana, és a dir, fer la investigació musicològica adient, com Pedrell havia assenyalat, per trobar els elements que els permetran de crear un univers sonor vàlid.

El projecte. Així doncs, la música nacional ha de beure de les fonts de la música popular, però no com a font de melodies directament utilitzades en les noves composicions, sinó com a pou en el qual hom pot trobar elements rítmics, modals i melòdics

Pàgina d'El Momento de Gandia en la qual es reproduïa el manifest del Grup de Joves.

que són els que realment conformen l'esperit d'aquella música popular; la lletra no interessa. La qüestió és fer música valenciana o en valencià, no

Es tracta de fer música valenciana o en valencià, no 'a la valenciana' ni 'valencianades'

de un arte musical valenciano vigoroso y rico, a la existencia de una escuela valenciana fecunda y múltiple, que incorpore a la música universal el matiz psicológico y la emoción propia de nuestro pueblo y de nuestro paisaje. Un arte y una escuela que se manifiesten en todos los géneros, en el cuarteto, en la sinfonía, en la ópera, en el ballet...

Es una tarea larga y difícil la tarea que echamos sobre nuestros hombros. Confiamos, sin embargo, en su consecución porque nos alienta el pensamiento firme de que cuando nosotros no la pudiésemos realizar completamente, una nueva promoción saturada del fervor que nos inspira la llevaría a cabo. El «Grupo de los Jóvenes» hará cuanto le cumpla en la consecución de estos propósitos.

No basta no obstante con escribir las obras. Hay necesidad de un ambiente que las acoja y las sienta suyas, y para esto se necesita la cooperación de la crítica en el libro y en la prensa la divulgación por la radio y sociedades de conciertos, la creación de orquestas municipales que interpreten las partituras en su sentido original y auténtico, el máximo interés últimamente de las corporaciones provinciales por la cultura estableciendo concursos, premios y subvenciones.

A todos ellos nos dirigimos exponiéndole nuestro ideal. Que cada uno cumpla con su misión como promete cumplir el «Grupo de los Jóvenes» esperan, Vicente Garcés, Emillio Valdés, Luis Sánchez, Vicente Asencio y Ricardo Olmo.

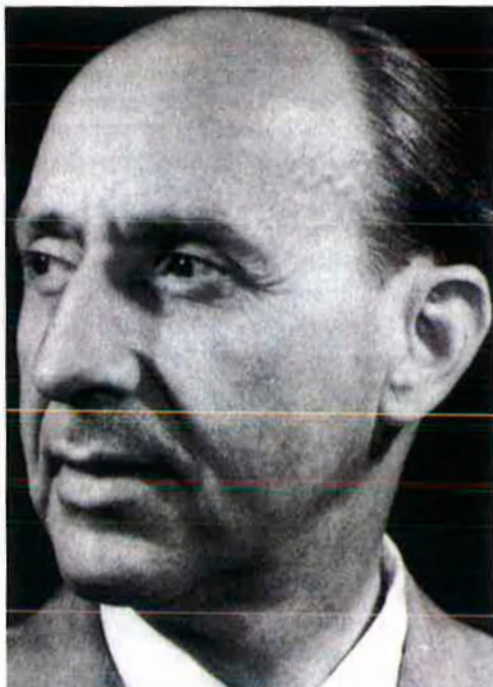
Valencia, 18 Enero 1934.

música a la valenciana ni valencianades.

Manuel Palau escriu aquestes consideracions a la introducció i a l'epíleg de la seua breu investigació sobre les característiques de la música popular valenciana, ple d'entusiasme juvenil i algomàver (M. Palau, *Elementos folklóricos de la música valenciana*, Tipografía Moderna, València, 1925): "Si, doncs, els romàntics han estat els primers músics nacionalistes i el seu art ha confinat amb l'aparició de les modernes escoles russa, txeca, etc., per què nosal-

Damunt aquestes línies, Vicent Garcés i Queralt, alumne de Manuel Palau i autor intel·lectual del Manifest del Grup de Joves; compongué *Passionera*, considerat el primer ballet valencià. A la dreta, el compositor Vicent Asencio, un altre dels signants del manifest que anys més tard es casà amb la pianista Matilde Salvador.

tres, que hem tingut deixebles de la nova orientació, com ara el pare Eximeno, i resultats com la *Iberia*, d'Albéniz, no entonem un viril 'desperta ferro!' contra tant convencionalisme i tanta recepta musical que marceixen la inspiració i anul·len la nostra personalitat? Hi ha en pugna els principis dels tractats en voga

i la natura de la nostra música popular. Què atenem? [...] Bé podem afirmar que amb aquests elements folklòrics de la nostra música podem fer art modern. Ja és hora que ressorgesca una moderna escola valenciana."

Només han passat nou anys des del primer escrit del mestre Palau sobre el

folklore valencià i ja hi ha constituït oficialment un moviment musical per a fer música *en valencià*. Ell mateix compon el 1928 el quartet de corda *Quartet en estil popular*, en què es destil·la, potser de manera més pura, aquest projecte de construcció d'una música *nacional*. Posteriorment, el 1940, Palau saludarà Vicent Garcés com a "creador del primer ballet valencià" pel ballet *Passionera*.

A la València dels anys 30, plena d'efervescència cultural, la vida musical era intensa. Orquestres com ara l'Orquestra Simfònica de València, i, sobretot, l'Orquestra Valenciana de Cambra, fundada per López-Chávarri i dirigida per Francesc Gil, interpretaven les obres del Grup dels Joves i s'obrien a les noves tendències musicals d'Europa.

La guerra civil espanyola i el triomf del feixisme tallaren de soca-rel el moviment. Vicent Garcés va ser empresonat i la seua música, prohibida; Francesc Gil, exiliat a Mèxic; Lluís Sánchez acabà exercint a Màlaga; Ricard Olmos, a Madrid; Emili Valdés es retirà a Castalla, el seu poble natal; i Vicent Asencio es quedà a València com a professor del Conservatori.

Francesc Aguilar

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

9 d'Octubre

El 9 d'octubre del 1238 un nou estat s'obrí al món, una nova nació dibuixà els seus contorns. Tant als anys de l'amargor com als temps de l'esperança, el 9 d'octubre ha estat el símbol de l'inici del caminar per la història del poble valencià i, al mateix temps, de la seua adscripció a la cultura i al món occidental. Aquell dissabte de la tardor de la verema del 1238, uns europeus de cultura llatina (els *ròm*, els romans, segons els sarraïns) feien que *Balànsiya* es retrobara amb la fundacional *Valentia*, creaven una realitat nova i aliena a

la dels antics pobladors de cultura àrab. Una altra llengua –la dels valencians d'ara–, una altra cultura, una altra religió –lligada a l'eterna Roma– ocupaven i colonitzaven unes contrades que començaven a ser valencianes. Un canvi radical en les terres del Xarq al-Andalus: unes noves gentes amb una nova concepció del món generaven una nova personalitat en un vell solar, la valenciana, una nova forma de ser europeus. I el 9 d'octubre del 1238 van passar dues coses emblemàtiques: l'entrada triomfal del Conqueridor a la ciutat i la consagració de la Seu sota la presidència del monarca. No eren simples actes militars, religiosos o protocol·laris, sinó l'ostentació clara de l'acta de naixement d'un poble sobirà. I això fins al punt que, més tard, quan es redacten els Furs, són datats "en l'any de Nostre Senyor MCCXXXVIII, a nou dies a l'entrada del mes d'octubre". Hi ha, doncs, una clara voluntat d'escriure amb aquells fets la vera acta

Manifestació del 9 d'Octubre.

de naixement d'un nou regne europeu, que comprenia uns territoris que mai no havien constituït una unitat política. Es funda, ex novo, l'estat valencià independent i confederat, entre plors de goig, amorosos besos a la terra mare i l'onejar de les, en versos de Jaume Roig, "armes reials/ soles pintades./ no gens mesclades:/ lo camp daurat/ vermells bastons".

Periodista